

Kohera mozaiko

Künzli, Andreas. *Universalaj Lingvoj en Svislando: Svisa Enciklopedio Planlingva*. — La Chaux-de-Fonds: Svisa Esperanto-Societo; Centre de documentation et d'étude sur la langue internationale, 2006. — 1129 pĝ., il.

Dikaj — milpaĝaj — libroj en kaj pri Esperanto estas forta kaj peza argumento en la disputo ĉirkaŭ la praktika sukceso de tiu idealisma projekto. Ni forlasu por momento la ideon de **fina venko** — eĉ la angla ne povas nun pri ĝi fanfaroni. Ni forlasu por minuto la dimension de kvalito — sukceso evidenta, se tiaj libroj aperas en situo, kie apenaŭ sentebblas iu alia motivado krom la kultura. Ni povas klare vidi ke ekzistas certa kritika maso, kiu generas — jam tute fatale — certan produkton, spontane, laŭ leĝoj de sia interna neceso, laŭ sia naturo. Ĝi, tiu maso, certe ne garantias al Esperanto longan vivon, sed kompanse kaj minimume ĝi garantias specifan senmortecon kompareblan kun tiu de la latino.

Revenante al la kvalita taksado, kiun (malgraŭ multaj klopodoj) oni logike kaj fizike ne povas elimini el kultura konsidero, ni rimarku, ke paralele al similaj fenomenoj en modernaj naciaj kulturoj Esperanto demonstras la tendencan de polusiĝo, separado de kulturaj niveloj. Tiu disiga tendenco baziĝas sur heterogena karaktero de la kultura lingva akumulo. De unu flanko kreskas spirita kaj intelekta sperto, kiu pliriĉiĝas — malgraŭ ĉio — per la simpla fakto del daŭrigo de la Esperanta historio. De la alia flanko kreskas premo de la segmento de simplisma kulturo populara. Ĉe tiuj du polusoj ni kons-tatas lastatempe kristaliĝon de du plen-ampleksaj produktoj. Pri unu — Esperanto-gramatiko de Bertilo Wennergren — mi jam havis okazon anonci mian juĝon. La dua — *Svisa enciklopedio planlingva* de Andreas Künzli — estos tuj la objekto ĉi-recenza.

Natura bezono de matura kulturo — “resumi kaj bilanci” la pli ol jarcentan historian periodon del evoluo interlingvistika iĝis por A. Künzli impulso al lia imprese granda laboro. La neceso ekzistis — ĝi trovis konversajn lokon, kondiĉojn kaj personon por sia realigo. Svislando estas krucvojo de Eŭropo, kie miksiĝas kaj interfer(enc)as lingvoj, tendencoj kaj ideoj. La bezono de pli senpera kontaktado sentebblas tie tre

klare. Ĝi estas la lando, kie plej koncentriĝis la alternativaj al Esperanto universalaj lingvoj: Volapük, Ido, Occidental, Interlingua. En Svislando en la urbo La Chaux-de-Fonds troviĝas jam duoncentjare Centro de Dokumentado kaj Esploro pri la Lingvo Internacia (CDELI) kun ĝia entuziasma arkivisto Claude Gacond.

Por la genezo de la vivo necesis kunfluo de diversaj fizikaj cirkonstancoj. Por la genezo de bona libro necesis densa kuninfluo de scioj kaj cerboj. Sed ne nur tio. La svisa esperantisto Claude Piron parolas pri arketipoj, kiuj sin identigas per Esperanto. Esence temas pri la tipo de idealisto, kiu estas motora por ĉiu aŭtenta homa aktivado. Esence tiu tipo portas sur si la t.n. civilizon kun ĝiaj spirita kaj teknikaj atingoj. Ĝuste la sorto de tiu tipo difinas la estonton de Esperanto, sed ĝi ankaŭ difinas la estonton de la homaro. Kaj ni bone rimarku, por nia okazo ege gravas tiu koncentro de kuninfluo, tiu kondensado de energioj (ne astraj, sed tute homaj), kiu ebligas la fenomenon de alta kulturo.

La enciklopedio enhavas 12 partojn: enkondukan, sekciojn pri kvin lingvoj internaciaj, partojn interlingvistikan kaj esperantologian, kronologio-resuman, fontindikan, nomindeksan kaj fine — ŝlosilan vortaron. Krom tio, la enciklopedio entenas riĉan antologion, kies apuda ĉeesto estas tre gajna akiro de la libro: ĝi vivigas kaj kolorigas la necesajn informojn, multobligas ties efektan, portas suplementan scion kaj provokas aldonan intereson.

La enciklopedio priskribas amason da faktoj de plej diversaj originoj. Sed, nature, kiel tion emfazas la aŭtoro, “la

homo staras en la centro” de la libro, kiu, variigante la punktojn del vido, rakontas — ofte plurfoje kaj multeface — pri ĉirkaŭ 500 personoj.

A. Künzli sukcesis transplanti en sian verkon la trankvilan, neŭtralecan, tolereman etoson de CDELI, pri kiu skribas enkonduke C. Gacond. *Sine ira et studio* la enciklopedio traktas la plej problemajn temojn, kaj la polemikoj en la antologio nur substrekas tiun objektivismon. Feliĉe, la komenta neŭtraleco ne signifas ĉi-okaze mankon de propra opinio. Künzli scias neŭtrale informi, komenti, analizi, sed li scias ankaŭ sintezi. Li ne trudas, sed li ŝatas kaj trovas normala resumi.

De ajna punkto de tiu libro ni plonĝas en realecon de faktoj kaj ideoj: etaj kaj egaj, abstraktaj kaj konkretaj, lokaj kaj universaj, ili interplektiĝas kaj katalizas la penson. La svisa enciklopedio kreskas el faka ĝis vere ĝenerala informilo. Ne nur svislandaj esperantistaj problemoj, sed tiuj de tuta Esperantio, ne nur Esperantio, sed ankaŭ la tuta homaro kun siaj drastaj doloroj sociaj kaj etikaj, ne nur Esperanto, sed ĝiaj rivaloj kaj la tuta planlingvistiko sin montras el tiu sisteme organizita aro de tekstoj, komentoj, informoj kaj rimarkoj.

La tuta panoramo — vasta kaj klarlinea — donas malgraŭ la abundo de kontrastoj la ideon de interna unueco. Legante la libron mi havas la altiran impreson, kiun mi iom nostalgie rememoras de mia infaneco, kiam en la domo del onklo mi rigardis en grandan pezan kristalon, starintan surkomode. Ene, post ioma griz-blua oni distingis vilaĝon kaj arbaron, kaj se oni skuis iom la kristalon, neĝo komencis fali sur arbojn kaj tegmentojn. Tiu nevola komparo ŝajnas diri pli ol mi pensis. Laŭ la fantazio de unu svisa verkisto, ie inter svislandaj montoj situas certa Kastalio, areo de elituloj, fremdaj al la intereso de la vanta mondo. Kelkfoje, eĉ ofte, moderna Esperantio similas esti tia teritorio, izolita, sekterena, vivanta “post la vitro” kaj per si mem. Sed — malgraŭ ĉio — mia imago havas alian simbolecon, ja la areo de Künzli emanigas alian etoson. Mondon multe pli kondensan ni vidas ĉi-profunde, la mondon en ĝia riĉo, kompliko, belo kaj idealismo, en ĝia interna perturbo.

“Ĉu Esperanto postvivos la jaron 2045?” — demandas kun forta dubo Tazio Carlevaro. A. Künzli ne estas

tion senespera. Lia sobra optimismo sin apogas sur sufiĉe larĝa horizonto de la riĉa kaj bunta kultura stratumo, kiun li respegulis en sia varia, sed kohera kaj (oni devas konstati) arte komponita mozaiko.

— Eraroj ne estas eviteblaj, — diras prudente la aŭtoro, sed eĉ en la renoma *Encyclopædia Britannica* estis malkovritaj 123 eraroj. Sekvante la saman vojon, mi povis ĝis nun detekti 6. Ses pure teknikaj mistajpoj kiel tributo al via kritika soifo, Andy! Plion mi ne povas prezenti.

Alen Kris

Infantravivaĵoj

LeQuint, Armela. *Infantravivaĵoj: Aŭtobiografia rakonto.* — Thaumiers: [La KancerKliniko], 2006, — 36 pĝ.

Legi pri infaneco kaj adoleskeco de samlandano estas interese, sed pli interese estas kompari kun travivaĵoj de nesamlandano.

La rememoroj de Armela komenciĝas de kvin jaroj aŭ eĉ pli ĉar ŝi memoras germanajn soldatojn okupintaj Francion. Ravas la legantojn interesa fakto, ke ŝin prizorgis ne la gepatroj, sed multnombraj avinoj, gepraonkloj, onkloj kaj vicpatrino. Imagi tion al mi mem ne eblas, konsiderante ke Armela tamen havis la gepatrojn. Ankaŭ estas interese ekscii, ke tiuj ĉi pseŭdogepatroj instruis ŝin per mankaj piedbatoj!!! Certe mia patro ĉiam havis ĉe la mano sian soldatan rimenon kun stelhava buko. La rimeno en la mano de la patro ĉiam trovis ies dorson aŭ pugon de liaj tri filoj. Tamen la priskribita instrumentado havas sian pozitivecon — malgraŭ dolorigaj lecionoj la fina produkto ĉiam estas bonkvalita!

Tion pruvas Armela mem per sia verko skribita en seka maniero sen sentoj. Ŝi mem skribas pri tio: “Fakte mi rakontas nur kiel spektanto kun malvarma rigardo. Mi ne tro inklinas al melodramo”. Kun la esprimo oni povas konsenti traleginte ŝiajn infantravivaĵojn.

Anatolo Sidorov

Samideanoj

satiroj kaj humuraĵoj

petu ĉe via libroservo

Prezo: nur 7.50 eŭroj

Agnes Miegel

La virinoj de Nidden

*En Nidden virinoj postenis ĉe l' mar'
Kun bruna man' antaŭ l' okul-par',
Boatoj alvenis en tempesta hast',
Nigraj flagetoj lange flirtis sur mast'.*

*Boatojn ligis la viroj per ĉen'.
“Bolas la pesto sur transa teren’.
De Heydekrug ĝis Schaaken en valo
La homoj iras en funebra vualo!”*

*Replikis virinoj: “Jen nia sort’,
Sursojle embuskas la mort’
Tagon post tag’ de Dio donita:
Jen nia vivo milita.*

*La nigra duno — sufiĉas ĉi fat’,
Di’ nin indulgos malgraŭ la bat’.”
Sed la pesto alvenis lun-lume
Kun alkoj naĝis tralagune.*

*Tri tagojn, tri noktojn nur
Ploris sonoril’ en kirko-tur’.
La kvaran, en plej frua hor’
Sufér-rompiĝis la sonor’.*

*El kabanoj kun hezita paŝ’
Elvenis sep virinoj de l’ vilaĝ’.
Sen ŝuoj, en dolor’ klinitaj
En nigraj vestoj bunte broditaj.*

*Al la kruta dun’ ili impetis,
Ŝuojn kaj ŝtrumpojn surmetis,
Al la dun’ ili atestis:
“Nur nia sepo postrestis.*

*Nul meblisto por ĉerko-fara labor’,
Nek filo nek nepo por nia priplor’,
Por sakrament’ mankas la pastro,
Pereis servistoj kun mastro.*

*Atentu vi, ho blanka dun’,
Pordoj, portaloj apertas nun,
En niajn ĉambrojn vin movos,
Korton, fajron, grenejon disblovos.*

*Dio nin forgesis, kaŭzis pereon,
Prenu lian dezertan sanktejon,
Per kruco kaj Biblio vi ludos
Kaj nian tombon, panjo, vi trudos!*

*En funebran tolon volvu nin,
Vi, nia ben’, iama misdestin’.
Jen ni kuŝas, atendas kviete.”
Venis la duno kaj kovris komplete.*

*El la germana tradukis
Reinhard Haupenthal*

Agnes Miegel naskiĝis la 9an de marto 1879 en Königsberg (la nuna Kaliningrado).

Frue ŝi trovis sian propran tonon kaj ĝenron, la baladon kaj debutis libro-forme en 1901. Ankaŭ ŝia prozo ĉerpas siajn temojn el la historio de Orienta Prusujo. Ŝia kreskanta konatiĝo ŝin devigis leg-vojaĝi kaj portis al ŝi aron da literaturaj premioj, ankaŭ la honoran doktorecon (1929) de la hejm-urba universitato.

Ŝiaj vizioj transformiĝis en amaran realon, kiam en februaro 1945 ŝi forlasis la detruitan urbon kaj fuĝis al Danlando. En la germana Bad Neudorf ŝi trovis novan hejm-landon zorgate de sia adoptita filino.

La sam-landanoj tenere nomis ŝin “Panjo Orienta Prusujo” kaj post ŝia morto (26an de oktobro 1964) fondis Agnes-Miegel-Socieron kiu prizorgas la spiritan heredaĵon.

La balado *La virinoj de Nidden* prezentas epizodon sur la Kurlanda Ter-lango en la sama loko, kie Thomas Mann havis someran domon.

R.H.

